

Het einde van de vliegtijd november-waarnemingen van Libellen in Friesland

Ik denk dat er maar weinig libellenwaarnemers in Nederland actief op jacht gaan naar libellen in de maand november. Omdat van de meeste soorten de vliegtijd dan al ruim is afgelopen, denkt menigeen misschien dat het de moeite niet meer loont. Niets is echter minder waar! Een aantal fanatiekelingen van de Friese libellenwerkgroep "De Hynstebiter" beleeft juist veel plezier aan het opsporen van de laatst vliegende libellen.

Het gaat dan natuurlijk om een beperkt aantal nazomersoorten (libellen die de winter in het ei- of larvenstadium doorbrengen) die elk jaar traditioneel het einde van een libellenseizoen inluiden. Meestal is de lagere stand van de zon en het afnemend aantal uren zonlicht uiteindelijk bepalend voor de nadering van het eind van de vliegperiode van deze soorten. Langdurig aanhoudende ongunstige weersomstandigheden, zoals regenachtig en bewolkt weer en / of perioden van (nacht)vorst bepalen vaak het einde van de levensduur van nazomersoorten.

Foto: Wytze van Kammen

Sympetrum striolatum

Grote uitzondering (in vrijwel elk opzicht) onder de libellen vormen natuurlijk de winterjuffers (*Sympecma*). Zij trotseren als imago de winter, laten zich desnoods bevriezen en lopen, als het moet, doodleuk over de sneeuw. Onder welke weersomstandigheden en in hoeverre winterjuffers in de winter actief zijn, is nog onbekend. Uit Duitsland en nu ook Nederland komen signalen dat de Noordse winterjuffer (SYMPAED) toch, zij het misschien geringe, activiteit vertoont in de wintermaanden. Zo zijn afdraaien, langs stengels op en neer lopen, over

sneeuw kruipen en andere verplaatsingen in het winterhabitat waar-genomen. Activiteit kost energie en om met de bestaande vetreserves de lange wintermaanden te overleven lijkt dat vrijwel onmogelijk. Dat zij actief foerageren is nog nooit

November-waarnemingen 2003 & 2004 in Friesland

Soort	2003	2004
Tengere pantserjuffer (LESTVIRE)	2- 11	
Zwarte heidelibel (SYMPDANA)	2-11	
Houtpantserjuffer (LESTVIRI)		7-11
Paardenbijter (AESHMIXT)		7-11
Steenrode heidelibel (SYMPVULG)	6-11	
Bruinrode heidelibel (SYMPSTRIO)	28-11	24-11

waargenomen. In de winter zijn wel geschikte prooien aanwezig, zoals kleine diptera (Wintermuggen, Trichoceridae), maar deze zullen zeker niet in de vlucht bemachtigd worden. Gebruik van de vliegspieren zou veel energie kosten. Er zijn echter andere mogelijkheden te bedenken. Mogelijk vangt de Noordse winterjuffer, bij gunstige weersomstandigheden in de winter (> 0 Graden?) zijn prooien kruipend of lopend; actief zoekend binnen hun winterhabitat naar kleine prooien, zoals rustende vliegjes en kleine spinnetjes.

Bij het onderzoek naar de Noordse winterjuffer (Project Paedisca) wordt geprobeerd een aantal exemplaren de gehele winter te volgen. Met veel geduld en geluk kunnen we ze misschien op spinnenjacht betrappen!

Vorig jaar en dit jaar opnieuw werden in Friesland opvallend late waarnemingen van een aantal soorten gedaan. Zo werden in 2003 op 28 november nog actieve Bruinrode heidelibellen (SYMPSTRIO) waargenomen in Beetsterzwaag. De laatste datum in Nederland staat op 29 november (Veldgids 2de druk). Een interessante vraag (maar moeilijk te beantwoorden) is of onder invloed van de "veelbesproken" klimaatverandering een langere vliegperiode mogelijk is geworden. Misschien is het echter ook wel een "normaal" verschijnsel en zijn we gewoon niet vaak genoeg in het veld geweest rond deze tijd van het jaar. Vast staat dat het zachte najaar en de extra inspanning, in 2003 en 2004, in Friesland een aantal late waarnemingen hebben opgeleverd. Dit

jaar werden er op 23 en 24 november wederom Bruinrode heidelibellen gezien rond beschutte vennetjes in de bossen van Beetsterzwaag en Bakkeveen. Ook in Duitsland behoort deze soort tot de laatst waargenomen soorten van het seizoen. Hier zijn zelfs vrouwtjes waargenomen die hun eitjes probeerden af te zetten op het ijs. Opvallend feit is dat er in Europa in verscheidene landen, waaronder Nederland, zeer vroege voorjaarswaarnemingen (maart, april) zijn gedaan van sterk afgevlagen exemplaren. Onder bepaalde omstandigheden is de Bruinrode heidelibel dus in staat om te overwinteren!

Tegenwoordig worden libellen steeds vroeger en later in het jaar waargenomen. Met de ontdekking

van overwinterende winterjuffers is het tegenwoordig zelfs mogelijk om jaarrond libellen waar te nemen in Nederland. Van het einde van een libellenseizoen is daarom in principe geen sprake meer. November is nog steeds een goede maand om naar libellen te kijken. Soms word je beloond met een prachtig schouwspel: de gouden lichtstralen van de laagstaande herfstzon te zien weerkaatsen in de vleugels van de laatste heidelibel boven een nevelig bos-vennetje...of het met ijskristallen berijpte winterkleed van een winterjuffer!

Peter de Boer, e-mail: anax@home.nl
Libellenwerkgroep Friesland "De Hynstebiter"
www.hynstebiter.nl

9ème Journée entomologique de Gembloux

Zaterdag 11 december 2004

Voor inlichtingen:

Secrétariat de l' Unité de Zoologie générale et appliquée.

Passage des Déportés 2. B-5030 Gembloux

Tél. : +32(0)81/62.22.87 (Belgique)

E-mail: zoologie@fsagx.ac.be

Site Zoologie: <http://www.fasgx.ac.be/zg/activ.htm>

Inschrijven is niet noodzakelijk.

Internationaal Symposium Odonata Fauna of the Balkan and current problems of its conservation

Zaterdag 13-20 juni 2005

Sofia Bulgarije

Voor inlichtingen:

Dr. Milen Marinov

P.O. Box 134

BG-1000 Sofia

Bulgaria

E-mail: Milen.marinov@biodiversity.bg

Georganiseerd door S.I.O. en Bulgarian Biodiversity Foundation

Zuidelijke glazenmaker

Zaterdag 4 september gingen Tienieke de Groot, Marian Peterse en ik op stap en we ontdekten geheel onverwacht een nieuwe plek met Zuidelijke glazenmaker AESHAFFI. Eerst alleen een fel patrouillerend mannetje boven uitgedroogd veenmos/sphagnum. Toen was er ineens een tandem, die wel een paar keer ging zitten maar toch uit het zicht verdween. Voortplantingsverdacht gedrag dus. Ik hou de plek geheim. Deels omdat het een plek is waar je niet zomaar in mag, deels omdat er anders misschien mensen heen gaan die de beesten gaan vangen (wat een tijdje terug ook gebeurde toen ik iets zeldzaams doorgaf). Als je de CDNA (voor zeldzame vogelwaarnemingen) meldt dat je een nieuw broedgeval van een X hebt en dat je de waarneming even gecontroleerd hebt door het beest te vangen, dan krijg je meteen een proces aan je broek. Bij libellen is dat niet zo...

Mijn argumenten:

1. Bij zwervers is het volkomen irrelevant om de zwerfzone exact vast te leggen, dus geeft het ook niet als een flink deel van de waarnemingen geen goede beschrijving oplevert voor goedkeuring door de CWNO (voor zeldzame libellenwaarnemingen). Vangen en verstoren dus overbodig.

2. Bij populaties heb je altijd genoeg kans om een goede waarneming te doen, met geduld en zo. Bij een uiterst kleine populatie is het helemaal zo dat iedere verstoring vermeden moet worden, om eventuele groei van de populatie te helpen. Bij grote populaties heb je gewoon volop gelegenheid goed waar te nemen zonder te vangen.

3. Als je zoiets als een Donkere waterjuffer niet zo maar op het oog van een lantaarntje kunt onderscheiden, dan heb je je huiswerk niet goed gedaan.

